खातक न॰ खात+संज्ञायां कन्। १परिखायाम् (खाद) हेमच॰। "उत्तमर्णधनस्वामी अधमर्णस्तु खातकः" इत्युक्ते २अधमर्णे ३परसैन्यविदारके च "खातकव्यूहतत्त्वज्ञं बलदर्पबलोविदम्" भा॰ द्रो॰ ११८ अ॰। "खातकाः परसैन्यविदारकाः" नीलक॰।

खातभू स्त्री खातयुक्ता भूः।१परिखायां २प्रतिभूपे च हारा॰

खाति स्त्री खन–खे–वा भावे–क्तिन् आत्। खनने।

खात्र न॰ खन–त्रन् किच्च आत्। १खनित्रे २जलाधारे च सि॰कौ॰ ३वने ४स्थले च संक्षिप्तसारः।

खाद भक्षणे भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट्। खादति अखादीत् चखाद। खाद्यः खादकः खादनम्। खिचि। खादयति अखादित् अचखादत् त। "सक्तून् खादति यस्य तस्य रिपवोनाशं प्रयान्ति ध्रुवम्" ति॰ त॰ "न खादेः परस्मानि" इत्युत्सर्गसन्तः। "देवान् पितॄन् समभ्यर्च्य खादन् मांसं न दोषभाक्" मनुः। "स हि (उष्ट्रः) कुलमानान् खादन्तं विशिष्टे" ज्ञा॰उप॰। "मांसानि च न खादेद्यस्तयोः पुण्यं सभं स्मृतम्" मनुः। "आशङ्कमानो वैदेहीं खादितां निहतां मृताम्" भट्टिः। "तादृशं भवति प्रेत्य तथा मांसानि खादकः" मनुः। षष्ठ्यभावस्त्वादसः। खादनस्य हिंसाव्यभिचरितत्वात् हिंसार्थत्वात् अकित्त्वेऽपि वा॰ पुरा॰ तेन खार्थे णिच् खादयति। "दुर्बलं बलवन्तो हि मत्स्यामत्स्यं विशेषतः। खादयन्ति" मत्स्यपु॰ "मां खादय मृगश्रेष्ठ! दुःखादस्माद्विमोचय" भा॰व॰ ६१ अ॰। "देवराजो मया दृष्टो वारिवारणमस्तके। खादयन्नर्कपत्राणि" विदग्धमु॰। अस्य भक्षणार्थत्वेऽपि आदिखाद्योर्न" वार्त्ति॰ णिचि प्रयोज्यकर्तुः न कर्मत्वम्। खादयति अन्नं वटुना" "वयोभिः खादयन्त्यन्ये" "तां त्वभिः खादयेद्राजा" मनुः। "मारयिष्यामि वैदेहीं खादयिष्यामि राक्षसैः" भट्टिः। खादनञ्च कठिनादि द्रव्यस्य गलाधःसंयोगानुकूलव्यापारविशेषः प्रतिषिद्धभक्षणविषये तु यदनमात्रप्रवेशेऽपि प्रायश्चित्तार्हमिति भेदः यथाह प्रा॰त॰ "यद्यपि अन्नादीनां कण्ठादधोनयनमेव भक्षणं न तु निष्ठीवनाय शुण्ठ्यादेः कपोलधारणं, तथाविधे प्रयोगाभावात्। तथापि पापविषये तथाविधानुबन्धेऽपि प्रायश्चित्तं, ब्रह्मवधे तथा दर्शनात् यथा याज्ञवल्क्यः "चरेद्व्रतमहत्वाऽपि घातार्थञ्चेत् समागतः"। अत्र हननप्रतिषेधेन यथा तदङ्गभूताध्यवसायादेरपि प्रतिषिद्धत्वात् प्रायश्चित्तविधानं तथाऽत्रापि भक्षणप्रतिषेधेन तदङ्गभूताव्यभिचारितान्नादिसंयोगस्यापि प्रतिषिद्धत्वेन दोषस्य विद्यमानत्वात् भवत्येव प्रायश्चित्तं, मिताक्षरायामप्येवम्। अतएवोक्तं "जिघ्रन्नपि सुरां कश्चित् पिबतीत्यभिधीयते। यावन्न क्रियते वक्त्रे गण्डूषस्य प्रवेशनम्" इति। अत्र वक्त्रे गण्डूषस्य प्रवेशनेन पानातिदेशवद्भक्षणोद्यमेऽपि भक्षणातिदेशः। ततश्च विप्रदण्डोद्यमे लक्ष्मतिलक्ष्मं निपातने" इति याज्ञवल्क्योक्तेः दण्डोद्यमे दण्डनिपातप्रायश्चित्तार्हवत् भक्षणोद्यमे कण्ठादधोनयनसम्भावनारहिते अर्द्धं प्रायश्चित्तं ज्ञेयम्"

खादक त्रि॰ खाद–ण्वुल्।१भक्षके। "इत्था मांसानि खादकः" मनुः "यदि चेत् खादको न स्यात् न तदा घातको भवेत्" भा॰ आनु॰ ५६२४ श्लो॰। २अधमर्णे च "खादको वित्तहीनः स्यात् लग्नको वित्तवान् यदि। मूलं तस्य भवेद्देयम्" नारदः "खादकोऽधमर्णः" मिता॰।

खादतमोदता खादत मोदत इत्युच्यते यस्यां क्रियायाम् मयू॰स॰। खादनमोदनाय निर्देशक्रियायाम्।

खादन पु॰ खाद्यतेऽनेन खाद–करणे ल्युट्। १दन्ते हेम॰। भावे ल्युट्। २भक्षणे न॰। "अन्नानां खादनेनाहमर्थी नान्येन केनचित्" रामा॰२,५०स॰४५श्लोकः।

खादि त्रि॰ खाद–कर्मणि इन्। भक्ष्ये "अंसेष्वा वः प्रपथेषु खादयः" ऋ॰१,१६६,९,। "खादयः भक्ष्याः" भा॰ खाद–धातूनामनेकार्थत्वात् त्रायके कर्त्तरि इन्। २त्रायके। "इन्द्रेषु खादिष इन्द्रिय संदधे" ऋ॰१, १६८,२। "इन्द्रेषु खादिः इन्द्रत्रायकः" भा॰।

खादित त्रि॰ खाद–क्त। भक्षिते अमरः। "आशङ्कमानो वैदेहीं खादितां निहतां मृताम्" भट्टिः।

खादिन् त्रि॰ खाद–णिनि। भक्षके स्त्रियां ङीप्। "कोष्टमहीं तृणच्छेदी नखखादी च यो नरः" मनुः।

खादुक त्रि॰ खाद–उन् संज्ञायां कन्। हिंसाशीले हेम॰।

खादोऽर्णस् स्त्री खाद–कर्मणि असुन् खादः खाद्यमर्णं जलं यस्याः पृषो॰ पूर्वरूपैकादशाभावः नद्यां। निघ॰।

खाद्य त्रि॰ खाद–कर्मणि ण्यत्। भक्ष्ये। "मांसप्रकारैर्विविधैः खाद्यैश्चापि तथा नृप!" भा॰स॰ ४अ॰।

खान न॰ खै–धातूनामनेकार्थत्वात् भक्षणे भावे ल्युट्। भक्षणे। "सद्भावेन हि तुष्यन्ति देवाः सत्पुरुषा द्विजाः। इतरे खानपानेन वाक्प्रदानेन पण्डिताः" गरु॰ पु॰ १०९ अ॰। "खाने पाने च दातव्यम्" दत्ता॰ तन्त्रम् खै–खनने हिंसने च भावे ल्युट्।१खनने २हिंसने च।